

ҒТАХР 14.35.09

БІЛІМГЕРЛЕРДІҢ САҢЫРАУҚҰЛАҚ ТҮРЛЕРІ ТУРАЛЫ БІЛІМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ЖӘНЕ МАЗМҰНДЫҚ ЖҮЙЕСІ

Н.Н. Салыбекова¹, Р.Т. Ярмадова²

¹ PhD

² 2-курс магистранты

^{1,2} Қожа Ахмет Ясауи атындағы қазақ-түрік университеті,
Түркістан қ., Қазақстан. e-mail: karakat_84@mail.ru

Мақалада болашақ биолог мамандарды дайындауда көкөністерді зақымдайтын саңырауқұлақ түрлерінің биоэкологиялық ерекшеліктерін зерттеу нәтижелерін оқу үдерісінде қолданудың құрылымдық-мазмұндық жүйесі жасалынды. Білікті биолог маман дайындау мақсатында оқу үдерісін ұйымдастыру және нәтиже алу жолдары қарастырылды. Көкөністерді зақымдайтын саңырауқұлақ түрлері туралы білімін сапа көрсеткіштеріне сәйкес меңгерудегі компоненттері, өлшемдері мен көрсеткіштері нақтыланды.

Түйін сөздер: модель, биологиялық білім, жоба әдісі, саңырауқұлақ түрлері, мақсатты-мотивациялық компонент, мазмұндық-танымдық, іс-әрекеттік компоненттер, рефлексиялық-бағалау компонент

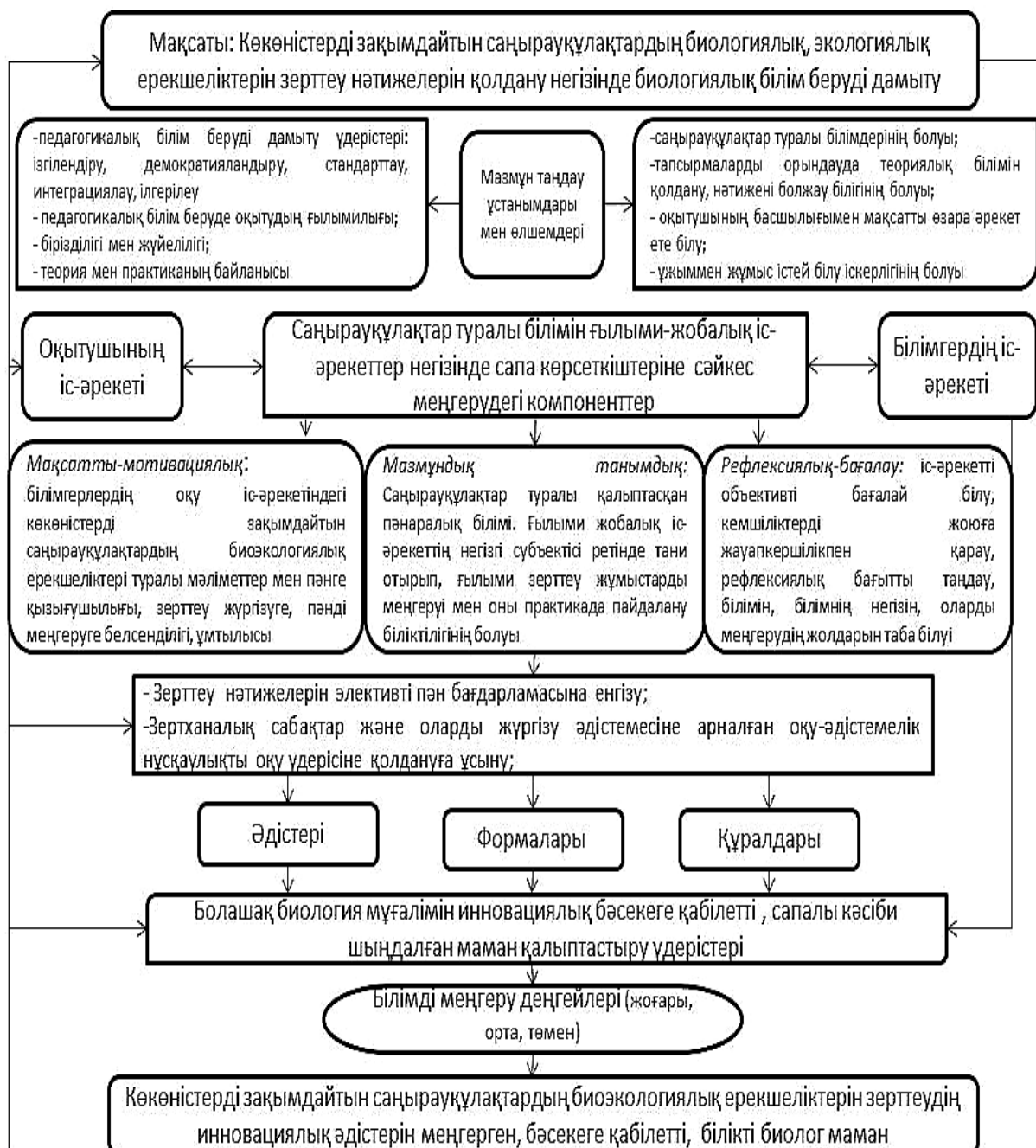
Кез-келген білімді қалыптастыру үшін ең алдымен оның құрылымдық тетігін қарастырып барып, мазмұнын құрастыру арқылы ғылыми жүйелік ұстаным жасайды. Бұл жүйе үлгілік (модельдік) сипатта болуы тиіс.

Модельдеу зерттелетін тақырыптың, педагогикалық құбылыстардың мазмұнын ашуға көмектесетін зерттеудің бірден-бір өзекті әдісі болып табылады. Мұндағы басты артықшылық – мәлімет ұсынудың бүтіндігі. Әдіс арқылы ғылыми танымның зерттеу объектілерін олардың модельдерін жасап, неғұрлым тиімді тәсілмен зерттеуге мүмкіндік береді. Педагогикалық моделдеу, сипаттау педагогикалық тәжірибенің мақсатын, яғни модель-мақсатты қарастырады. Осындай мақсат аралық нәтижелерді түзуге және басқарудың ықпал жүйесін қалыптастыруды керек етеді. Сондықтан биологиялық білім беруде көкөністерді зақымдайтын саңырауқұлақтарды зерттеу нәтижелерін қолданудың әдістемесін жасаудың құрылымдық-мазмұндық тұрғыдан сипаттау, барысында модель сөзіне түсінік береміз. Модель, үлгі сөзі (франц. *modele*, итал. *modello*, лат. *modulus*) - «өлшеуіш, өлшем, үлгі, норма» деген мағынаны береді [1].

А.Н. Дахиннің пікірінше педагогикалық модельдеу зерттеудің жалпы әдістеріндегі жеке бағыт, бұл бағытты модельдеу құбылыстарының ерекшелігін көрсететін үлгі ретінде көрсетсе [2], Г.И. Саранцева модельге материалдың бір бөлігін ойша немесе практикалық түрде қысқартып, көрнекі түрде беру, нақты немесе болжанған ерекшеліктер мен құрылымдар көрініс табатын зерттелетін нысанның нақты бейнесі деп анықтама береді [3]. А.Ф. Зотов педагогикалық модельді зерттеу барысында объектілер мен салалар арасындағы тәуелділікті ажыратумен шектелетін байланыстылық пен біртұтастық, зерттеу объектілерінде көрсетілетін теориялық модельдердің шешуші жағдайларын шын эффектілермен байланыстырудың қажеттігі ретінде сипаттайды [4].

Модель таным объектісінің орнын басатын және ол туралы ақпарат көзі болып табылатын материалдық жүйе деп түсіндіріледі. Модельдер зерттеу мақсатына байланысты әр түрлі қағидалармен топтастырылады. Таным үдерісінде қолдану мақсатына, түпнұсқа туралы ақпараттың орындалу әдісіне, адамның оларды жасау барысында қатысу дәрежесіне қарай топтастыру қағидаларын бөліп көрсетуге болады. Аталған қағидаларға сәйкес модельдер үш үлкен топқа ажыратылады: эвристикалық және дидактикалық, таңбалы және заттық-техникалық, табиғи және жасанды. Таным үдерісінде модельдер әр түрлі функцияларды атқарады. Олар кейбір құбылыстарды түсіндіру функцияларын орындайды. Сондықтан ғылыми зерттеулердегі модельдің мәні болжау, яғни, эвристикалық функциялары болып табылады.

Көкөністерді зақымдайтын саңырауқұлақтарды зерттеу нәтижелерін оқу үдерісінде қолданудың негізінде білімгерлердің биологиялық білімін толықтырудың мазмұндық-құрылымдық жүйесі жасалды (1-сурет).

Сурет 1- Болашақ биолог мамандар дайындауда көкөністерді зақымдайтын саңырауқұлақ түрлерінің биоэкологиялық ерекшеліктерін зерттеу нәтижелерін оқу үдерісінде қолданудың құрылымдық-мазмұндық жүйесі

Модель құрылымы білім беру мақсатымен тікелей байланысты зерттеу нысанының сипаттамасын негізге ала отырып құрылды [5-7].

Білімгерлердің биологиялық білімді игеруде сапа көрсеткіштеріне сәйкес меңгерудегі компоненттерді, өлшемдер мен көрсеткіштерді 2-кестеге сәйкес келтіруге болады.

Кесте 2 - Көкөністерді зақымдайтын саңырауқұлақтар туралы білімін сапа көрсеткіштеріне сәйкес меңгерудегі компоненттері, өлшемдері мен көрсеткіштері

Компоненттері	Өлшемдері	Көрсеткіштері
Мақсатты-мотивациялық	Білімгерлердің оқу іс-әрекетіндегі көкөністерді зақымдайтын саңырауқұлақ түрлерінің биоэкологиялық ерекшеліктері туралы мәліметтер мен пәнге қызығушылығы, зерттеу жүргізуге, пәнді меңгеруге белсенділігі, ұмтылысы	<ul style="list-style-type: none"> - саңырауқұлақтар туралы білім мазмұнына қызығады; - саңырауқұлақтардың биоэкологиялық ерекшеліктері, күрес шараларын іздеу, генетикалық зерттеу жүргізу әдістері туралы білімді қажеттілік деп ұғады; - көкөністерді зақымдайтын саңырауқұлақтар туралы білімді игеруге, зерттеу жұмыстарын жүргізуге, педагогикалық іс-әрекеттерді белсенді жүзеге асыруда, бәсекеге қабілетті маман қалыптасуына ұмтылысы жоғары
Мазмұндық-танымдық, іс-әрекеттік	Саңырауқұлақтар туралы қалыптасқан білімі. Ғылыми жобалық іс-әрекеттің негізгі субъектісі ретінде тани отырып, ғылыми зерттеу жұмыстарды меңгеруі мен оны практикада пайдалану біліктілігінің болуы	<ul style="list-style-type: none"> - саңырауқұлақ түрлері, генетикалық-молекулалық түсініктер бойынша білімі терең, толық сипаттай алады, оқу материалдарының мазмұнын түсініп, ұғынады; - пәнаралық оқу материалдарының мазмұнын танып-біліп, оқи алады, білімі терең; - ғылыми-зерттеу іс-әрекет әдістері мен тәсілдерін білуі, жаңаны табуда танымдық біліктерінің қалыптасуы; - ұжымдық зерттеушілік жұмыстарды атқаруы, білімін қажетті жағдайда практикалық тұрғыда сабақтастыра білуі
Рефлексиялық-бағалау	Рефлексияның қалыптасуы	<ul style="list-style-type: none"> - ғылыми-жобалық іс-әрекетке, ізденімпаздық жұмыстарға талдау жасай білуі; - жеке іс-әрекетін ұйымдастырушылық тұрғыда өз бетімен сараптау; - іс-әрекетті объективті бағалай білу, кемшіліктерді жоюға жауапкершілікпен қарау, рефлексиялық бағытты таңдау, білімін, білімнің негізін, оларды меңгерудің жолдарын таба білуі

Мақсатты-мотивациялық компонент - білім берудің жаңа парадигмасына сай болашақ биология мұғалімдерінің саңырауқұлақтар туралы білімді игеруге, ғылыми-зерттеу іс-әрекетке құндылық бағдары ретінде ынтасы, жаңалыққа қызығушылығы, зерттелетін мәселенің шешімін табуға қызығушылығы, өз іс-әрекетін зерттеушілік сипатта ұйымдастыруға талпынуы. Саңырауқұлақтар туралы білімді игеру 5B011300- Биология мамандығы білімгерлеріне 2-курста оқытылатын кәсіби элективті модульдің бірі «Өсімдіктер систематикасы» пәнінен басталады.

Мазмұндық-танымдық, іс-әрекеттік компонент – саңырауқұлақтар туралы білімінің толықтығы, ғылыми-жобалық іс-әрекеттерді іске асыру біліктілігінің болуы, ұйымдастыра білуі, пәнаралық ғылыми білімдерін байланыстыра отырып, қажетті жағдайда қолдана алу мүмкіндігінің болуы.

Рефлексиялық-бағалау компоненті – ғылыми-жобалық жұмыстары мен зерттеулерге талдау жасай алуы, жетістіктер мен кемшілік себептерін айқындай білуі, рефлексиялық бағыты қалыптаса

отырып, жоғары дәрежеде танымдық қызығушылық негізінде зерттеушілік, шығармашылық бағыттылығының тұрақтылығы.

Көрсетілген модельдің негізінде саңырауқұлақтар туралы білімді меңгеру деңгейлері және сапасы таным деңгейіне байланысты (А.Әлімов бойынша) үшке бөліп қарастырылды.

Жоғары деңгей: талдау, синтез, бағалау;

Орта деңгей: түсіну, қолдану;

Төмен деңгей: білім (білу) деңгейін қамтиды.

Компонеттер бойынша көрсеткіштерді талдайық:

Мақсатты – мотивациялық компонент өлшемдеріне танымдық қызығуды қалыптастыру бейнесі жатады. Болашақ биолог мамандарды дайындау құндылық қарым-қатынас, болашақ маманның кәсіби шеберлігін жетілдіруге, дамытуға талпынуы, таңдаған мамандығын жақсы көруі, ұрпақ тәрбиелеуде мұғалімнің орнын сезінуі, біліктілік, кәсіби шеберлік деңгейін дамытуға бағыттылығы, көкөністерді зақымдайтын саңырауқұлақ түрлеріне зерттеу жүргізуге, пәнді меңгеруге белсенділігі, микроорта өзгерістеріне сай қолайлы инновациялық, педагогикалық технологияларды таңдай білуі, инновациялық іс-әрекетке ұмтылу әрекеттері жатады.

Мазмұндық-танымдық, іс-әрекеттік өлшемдеріне болашақ маманның пәндік әдіснамалық дайындығының деңгейі, саңырауқұлақтар туралы теориялық білім негіздерімен қарулануы, ғылыми-зерттеу жұмыстарды меңгеруі, зерттеулерді жүргізуі, кәсіби білімін өз тәжірибесінде қолдана білуі, педагогикалық қарым-қатынастық үрдісті тиімді жүргізе алуымен өлшенеді.

Рефлексиялық-бағалау өлшемдеріне зерттеушілік ептілікті, шығармашылық белсенділікті, білімгерлердің ғылыми-ізденушілігін дамытуы, болашақ биология мұғалімінің ғылыми-зерттеу жұмыстарына өзіндік талдау жасай алуы, білімін көтеруге, жетілдіруге талпынуы мен инновациялық әдіс-тәсілдерді шығармашылықпен қолдана алуымен сипатталады. Осы аталған көрсеткіштер арқылы білім, іскерлік, іс-әрекет, нәтиже қалыптасады.

Жобалық оқыту жүйесін жасау білімнің игерілуіне, білім беру теориясы мен практикалық салаларына белсендендірудің амалдарын ғана емес, білімгерлердің тұлғалық дамуының, білікті маман қалыптасуының жүйесін енгізеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

- 1 Словарь иностранных слов. М: Русский язык, 1988. - 624 с.
- 2 Дахин А.Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и неопределенность / А.Н. Дахин // Педагогика. 2003. № 4. С. 21–26.
- 3 Саранцева Г.И. Цель, объект, предмет педагогического исследования. Педагогика. 2002. №7. – 16 с.
- 4 Зотов А.Ф. Идеализированная модель как основа научной теории. М.:Высшая школа, 1976. - 293 с.
- 5 Salybekova N.N., Kuzhantaeva Zh.Zh., Abdrassulova Zh.T., Babaeva G.A., Serjanova A.E. Searching laboratory research of students on biological features of species of fungi affecting vegetable crop. In: The 3rd International Conference «Role of nonmaterial factors in ensuring the social and psychological condition of a society». Sheffield, UK, 2015. Pp. 52-57.
- 6 Салыбекова Н.Н., Кужантаева Ж.Ж., Сержанова А.Е., Бабаева Г.А. Биология мамандығы студенттерінің ғылыми ізденушілігін арттырудың әдістері. Өл-Фараби атындағы ҚазҰУ Хабаршысы (Педагогикалық ғылымдар сериясы). Алматы. 2015. № 3 (46). - Б. 148-155.
- 7 Salybekova N.N., Kuzhantaeva Zh., Shildebaev Zh., Issayev G. Some innovative methods of teaching the special course about fungi which damage vegetables. Pedagogical and psychological problems of the modern society: scientific approaches to the study and overcoming practices. 2nd edition: research articles. B&M Publishing. San Francisco, California, USA, 2015. Pp. 48-53.

СТРУКТУРНАЯ И СОДЕРЖАТЕЛЬНАЯ СИСТЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ЗНАНИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ О РАЗНОВИДНОСТЯХ ГРИБОВ

*Н.Н. Салыбекова*¹, *Р.Т. Ярматова*²

¹PhD, ² магистрант 2-курса

^{1,2} Международный казахско-турецкий университет имени Х.А. Яссави
г. Туркестан, Казахстан. e-mail: karakat_84@mail.ru

В статье построена структурно-содержательная система применения в учебном процессе результатов исследования биоэкологических особенностей видов грибов, поражающих овощи, в подготовке будущих специалистов биологов. Рассмотрены пути организации учебного процесса и получения результатов при подготовке квалифицированных специалистов биологов. Конкретизированы компоненты, величины и показатели освоения знаний о грибах, поражающих овощи, согласно показателям качества.

Ключевые слова: модель, биологическое образование, проектный метод, виды грибов, целевой-мотивационный компонент, содержательно-познавательный компонент, действенный компонент, рефлексивно-оценочный компонент

STRUCTURAL AND SUBSTANTIVE SYSTEM OF FORMATION OF STUDENTS' KNOWLEDGE ABOUT FUNGI SPECIES

*N.N. Salybekova*¹, *R.T. Yarmatova*²

¹PhD, ² Master student of the 2nd course,

Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University
Turkistan c., Kazakhstan. e-mail: karakat_84@mail.ru

There is constructed the structural and substantial system of application in educational process of research results of bioecological features of fungi species striking vegetables in training of future experts of biologists. There are considered ways of the organization of educational process and obtaining results for training qualified specialists of biologists. Components, sizes and indicators of development of knowledge about fungi striking vegetables are concretized according to quality indicators.

Keywords: model, biological education, project method, species of fungi, target-motivational component, informative-cognitive component, effective component, reflexive-evaluative component